

VÝCHOVNÝ PORADCE

- Provádí depistáž SPU a chování u jednotlivých žáků
- Vede evidenci žáků s poruchami učení a chování, a to u jednotlivých žáků a celkově za školu
- Vede evidenci mimořádně nadaných žáků
- Ve spolupráci s rodiči a třídním učitelem pomáhá řešit problémy ve vzdělávání a chování žáků
- Ve spolupráci s rodiči pomáhá řešit problémy šikany u jednotlivých žáků a tříd
- Ve spolupráci s rodiči a vyučujícími pomáhá řešit výukové potřeby mimořádně nadaných žáků
- Na žádost zákonného zástupce žáka pomáhá zajistit pomoc pedagogicko-psychologické poradny
- Pomáhá řešit problémové vztahy mezi žáky a učiteli ve spolupráci se zákonným zástupcem žáka
- Pomáhá žákům překonávat studijní neúspěchy
- Pomáhá žákům řešit nepříznivé životní situace
- Poskytuje konzultace rodičům, zákonným zástupcům a pedagogickým pracovníkům
- Spolupracuje se školní psycholožkou, PPP a pracovníky SPC
- Pomáhá žákům orientovat se ve výběru dalšího vzdělávání
- Zpracovává přihlášky na SŠ a víceletá gymnázia

SPECIFICKÉ PORUCHY UČENÍ

Mohou být způsobeny genetickým dědictvím, úrazem, nejčastěji však lehkou mozkovou dysfunkcí (dřívější název lehká dětská encefalopatie) - což je drobné poškození tkáně mozku ve fázi vývoje a zrání, které způsobilo malé odchylky od správné funkce mozku, přičemž ale není ovlivněna celková schopnost organismu, inteligence, ale jen specifické schopnosti v oblasti motoriky, vnímání, myšlení a jednání. Poškození mohlo vzniknout mnoha způsoby - infekcí během těhotenství matky, těžkým nebo předčasným porodem, těžším onemocněním novorozence nebo úrazem hlavy.

Možné příznaky, projevy, charakteristika

Jde o výrazný nepoměr mezi sníženou školní výkonností a dobrou úrovní rozumových schopností. Nápadně nerovnoměrný vývoj různých složek osobnosti - oslabení různých specifických schopností. Děti nemohou dohnat doma to, co ve škole zameškaly. Poruchy pozornosti, rychlá unavitelnost pozornosti, afektivní labilita, ukvapené jednání, překotnost reakcí. Děti s průměrnou i nadprůměrnou úrovní nadání a schopností mají špatný prospěch z jednoho nebo více předmětů, kde se hodnocení vymyká z celkové klasifikace.

Obtíže při vytváření základních pracovních návyků - problémy se samostatným oblékáním, stolováním, udržováním čistoty. Děti se nedovedou soustředit, každý podnět odvádí jejich pozornost, rychle narůstá únava pozornosti. Děti jsou v neustálém pohybu, jednají živelně, reagují překotně, neúměrně, střídají se rychle různé nálady, kolísá duševní výkonnost. Chybí vytrvalost, schopnost cílevědomé soustředěné činnosti, nelze klást dlouhodobé cíle. Nedodrží pravidla chování, nedovedou spolupracovat, podřídí se autoritě, jsou familiární. Poznání vlastní neschopnosti a neúspěšnosti vytváří u dětí složité konfliktní situace, které řeší agresivitou, únikem do nemoci, záškoláctvím, denním sněním, odmítáním samostatnosti a záměrným snižováním se na úroveň menších dětí.

Poruchy se nejvíce projevují po vstupu do školy. Ve vyšších ročnících vlivem dozrávání nervové soustavy potíže postupně mizí.

Výskyt

Četnost výskytu je obtížné určit, údaje různých autorů kolísají mezi 2-20 % celé školní populace, učitelé I. stupně udávají 10-20%, ze zaostávajících žáků je takto postiženo asi 20%.

Vhodné způsoby práce

Uvědomit si, že jde o zdravotně postižené dítě a že je mimo rámec jeho schopností, aby se chovalo bez pomoci jiným způsobem.

Nedávat postiženému dítěti najevo jeho nedostatek, dát mu vyniknout v těch oblastech, kde se porucha neprojevuje. Diagnostikovat poruchu - odborníky v poradnách. Seznámit s postižením všechny vyučující žáka, se zásadami odlišného hodnocení a klasifikace. Nevytvářet situace, kde bude žák stále selhávat. Výkony hodnotit s ohledem na možnosti dítěte, ne na běžnou normu. Nešetřit pochvalou, dítě musí zažívat úspěchy. Učit způsobem "málo a často", dlouhodobá zátěž je nevhodná. Nepomáhá doučování, prodloužení doby učení, mnohonásobné čtení nebo psaní. Vyvarovat se negativních projevů vůči dítěti, netrestat za projevy choroby, neobviňovat z lenosti, nespěchat, nevyvíjet nátlak.

PORUCHY UČENÍ

DYSLEXIE - PORUCHA ČTENÍ

- a) vžitý název pro všechny specifické vývojové poruchy učení
- b) vývojová porucha ČTENÍ

Možné příznaky, projevy, charakteristika

Je to neschopnost číst, porozumět a interpretovat psané slovo. Je to nejčastěji se vyskytující dysfunkce a také nejzávažnější. Bývá spojena s dalšími poruchami tak úzce, že se hovoří často o jediné poruše. Ve svých důsledcích postihuje celou osobnost. Neschopnost naučit se číst, osvojovat si poznatky může být příčinou neprospěchu ve všech předmětech, hlavně pak ve vyšších ročnících.

Žák nechápe smysl přečteného slova, čte nepřesně, hádá z částí slov, domýšlí z kontextu. Nepoznává všechna písmena, vynechává je nebo přidává, je nejistý. Zaměňuje písmena zrcadlově souměrná nebo podobná, "b-d-p" nebo "t-j", zvukově nebo funkčně podobná, pořadí písmen, slabik. Někdy čte slova správně, ale nechápe jejich obsah, nebo je čte nesprávně a nepřijde na to, i když přečtená věta nedává smysl. Narušená schopnost orientace - čte v opačném směru-"kos" místo "sok", "tašky - šátky". Není schopen dát do vztahu napsané a vyslovené slovo. Obtížně rozlišuje sluchem i výslovností tvrdé a měkké slabiky. Hádá slova podle smyslu textu.

Při čtení přeskakuje text, vrací se, čte dvakrát - jednou pro sebe, jednou nahlas, protahuje konce slov, dělá velké odmlky mezi slovy. Při čtení dává najevo námahu, napětí, nejistotu, vzrušení.

Možné průvodní jevy

S poruchou souvisejí různé citové problémy a poruchy. Potíže s učením se promítají do negativního vztahu ke škole, učiteli, spolužákům, zvláště pokud je žák vystaven posměchu. Objevují se poruchy sebevědomí, snižuje se zájem o práci. Tyto sekundární poruchy pak často nedovolí dítěti uplatnit ani tu dávku schopností, které mu zůstaly a výsledky žákovy práce jsou slabší, než je v jeho možnostech. Čím těžší je porucha, tím častěji se k ní připojují další poruchy.

Vhodné způsoby práce

Metody nápravy jsou pro dyslexii velmi dobře zpracovány - metody se opírají většinou o zavádění více smyslů do výuky - obtahování písmen a slov, čtení pomocí okének, práce se skládací abecedou, barevné odlišování písmen, slabičné čtení, cvičení očních pohybů, logopedická péče. Volit převážně ústní zkoušení, umožnit tiché čtení - přiměřeně snížit množství čteného i psaného textu.

DYSGRAFIE – PORUCHA PSANÍ Možné příznaky, projevy, charakteristika

Porucha psaní písmen, slov a vět. Chyby, které žák dělá při psaní, jsou analogické těm, které dělá dyslektik při čtení: píše jiná písmena, chybuje v orientaci "vpravo-vlevo", píše zrcadlově převrácená písmena, nebo zrcadlově uspořádá pořadí písmen, vynechává písmena i slabiky, interpunkci. Písmena deformuje, neumí napodobit jejich tvary, nepamatuje si je. Psaní je výjimečně pomalé, dítě velmi unavuje. Při psaní je patrné napětí, držení psacích potřeb je křečovitě, toporné. Dítě není schopno udržet rovný řádek. Písmo má někdy zcela zvláštní charakter - ne proto, že by trpělo poruchou motoriky, ale proto, že si neví s tvary písmen rady. Psaní není automatizováno až do vyšších ročníků. **Možné průvodní jevy**

- Opožděné zrání grafických schopností mozku
- Vhodné způsoby práce
- Cvičení mají být krátká, ale pravidelná. Naprosto nepomůže dlouhodobé psaní, nebo přepisování za trest - kvalita psaní zůstane stejná

DYSORTOGRAFIE – PORUCHA PRAVOPISU Možné příznaky, projevy, charakteristika

Dysortografie je narušená schopnost osvojit si a uplatňovat pravopisná pravidla při psaní. Bývá tak úzce spojena s dyslexií, že někdy není mezi těmito poruchami rozlišováno. Dítě zaměňuje písmena.

kteřá jsou si sice artikulačně a zvukově vzdálená, ale jsou si podobná opticky - "b" a "d". Tato záměna se ale projevuje jen u diktátů, opisování textu je bez problémů. Příčinou je nedokonalé zrakové rozlišení tvarů, kterého se žák dopouští při čtení. Zaměňuje velká a malá písmena, "i" a "y", "s" a "z", vynechává interpunkci, slabiky, komolí slova, píše velká písmena tam, kam nepatří.

Porucha má spojitost s nedostatky ve sluchovém vnímání, žák píše tak jak slyší, takže může zaměňovat podobně znějící písmena. Základní obtíž je v nedokonalé analýze slov. Dítě komolí souhlásky a řadu hlásek úplně vynechává, jako by je neslyšelo. Při poslechu se řídí jen hláskami nejuvýraznějšími. Ve své řeči řadu hlásek vyslovuje neutrálně, neurčitě a stejně tak je pak píše.

U dětí hyperaktivních je psaní velmi rychlé, dítě je s napsáním hotovo dřív, než si cokoli stačí rozmyslet. Naopak děti s utlumenou aktivitou jsou velmi pomalé jak při vlastním psaní, tak při hledání správných tvarů písmen v paměti.

Grafická stránka procesu psaní zabírá tolik pozornosti dítěte, že je opomíjena kontrola obsahu psaného textu. Problémy činí vybavit si podobu písmen, takže se zvětšuje zaostávání v rychlosti psaní. Důsledkem je vypouštění hlásek i slabik - aby stačil text napsat.

DYSKALKULIE – PORUCHA MATEMATICKÝCH SCHOPNOSTÍ Možné příznaky, projevy, charakteristika

Je to obdoba dyslexie v oblasti matematiky. Dítě se nemůže naučit počítat, i když po intelektové stránce učivu stačí. Dyskalkulie může postihovat všechny, nebo jen některé matematické funkce. Nejčastěji dítě není schopno pochopit symbolickou povahu čísla, lpí nepřiměřeně na názorných představách. Neumí slovně označit ukázaný počet předmětů, nebo na prstech ukázat slovně udaný počet, zapsat jej číslicí, nebo opačně - přečíst číslicí zapsaný počet. Problémy činí odhadování počtu, porovnávání skupin předmětů - určovat, čeho je víc.

Neumí odříkat řady číslic - sudé, liché, pozpátku. Někdy je narušená schopnost psát matematické symboly - zaměňuje symboly "+, -, x, :", čte 12 jako 21, velká čísla 12345 jako 123 a 45. Může být narušena schopnost provádět matematické operace - přetrvává počítání na prstech, místo násobení 3 krát 5 sečítá 5+5+5. Často vynechává nuly, deformuje při psaní číslice.

Možné průvodní jevy

Je příčinou selhávání v předmětech, kde se využívá matematika. Vyskytuje se méně často než dyslexie, obtížně se odlišuje od snížených schopností žáka v důsledku školní nezralosti, zanedbanosti či celkově snížených rozumových schopností.

Vhodné způsoby práce

Speciální nápravné metody jsou pro tuto poruchu propracovány jen málo. Je třeba uplatňovat co nejvíce zásadu názornosti, používat co nejvíce pomůcek a didaktické techniky - rozličné způsoby práce. Často měnit rytmus práce, náplň, zařazovat oddechové části.

DYSPINXIE – PORUCHA KRESLENÍ Možné příznaky, projevy, charakteristika

Výrazně se zde projevuje spojitost poruch. Dítě, které není schopné naučit se psát, nemůže být ani dobrým kreslířem.

Tato porucha je nejčastějším příznakem lehkých mozkových dysfunkcí, při zjišťování dysfunkcí se používají nejvíce kresebné testy. Postihuje jak složku vizuální (neschopnost napodobit předlohu), tak motorickou (neobratnost).

Držení kreslicích potřeb je křečovitě a neobratně, tahy jsou tvrdé a nejisté. Dítě nedovede graficky znázornit svoji představu, přenést trojrozměrnou představu na dvojrozměrný papír. Kresba má nízkou, primitivní úroveň, odpovídající věkově mladším dětem. Tvary jsou nedokonalé. Nápadná disproporce jednotlivých částí těla kreslených postav, připojení jednotlivých částí na špatném místě, opomenutí podstatných detailů, bizarní tvary, používání geometrických tvarů, obliba techniky vyčmárávání detailu, nápadná poloha postavy v prostoru, obtíže s členěním plochy papíru.

Možné průvodní jevy

Porucha se nevyskytuje většinou sama, ale ve spojitosti s jinými poruchami.

Vhodné způsoby práce

Náprava spočívá v cvičeních jemné motoriky a nácviku koordinace pohybů se zrakem.

DYSPRAXIE – PORUCHA MOTORIKY Možné příznaky, projevy, charakteristika

Snížená schopnost vykonávat běžné tělesné úkony, tělesná cvičení, manipulovat s předměty, sportovat. Obtíže v motorice jsou u lehkých mozkových dysfunkcí typické, u dyspraxie jsou zvláště výrazné. Snížená obratnost se projevuje ve všech tělesných pohybech a v manipulaci s předměty - příborem, tkaničkami, psacími potřebami, zapínání oděvu,... Dítě je schopno osvojit si a provádět dílčí pohyby, ale nemůže je skloubit ve složitější harmonický celek. Vážně vytváření automatizovaných pohybů. Tělesné úsilí je doprovázeno mimovolnými, nechtěnými pohyby trupu, končetin, dítě si "pomáhá" jazykem. I velmi jednoduché pracovní úkony jsou doprovázeny zvýšeným svalovým napětím. Navíc jsou pracovní výkony nerovnoměrné, dítě si neumí zorganizovat vlastní činnost. K charakteristice také patří slabší pohybová paměť - dítě neumí zopakovat gesta a pracovní pohyby. Postižené děti mají menší zájem o manuální práci. Je u nich nebezpečí častějších úrazů.

Porucha může přetrvávat až do dospělosti, takže postižený nikdy dobře nezvládne složité činnosti předpokládající automatizaci celého systému pohybů - například řídit auto, lyžovat.

Možné průvodní jevy Největší problémy mají při psaní, pracovním vyučování, výtvarné výchově, při laboratorních pracích. Kresba na nízké úrovni. Poruchy sebevědomí - ve věku školní docházky se děti navzájem hodnotí podle obratnosti, zručnosti, úspěchů ve sportech a proto jsou zvláště takto postižené děti terčem posměchu.

Vhodné způsoby práce

Často měnit pracovní rytmus, náplň práce, umožňovat častý odpočinek. Hodnotit jen výkon, který žák stačil odvést, nesrovnávat s jinými dětmi ani co do kvality práce, ani co do množství. Neusilovat o složité

automatizované komplexy pohybů, naopak snažit se jednotlivé činnosti rozfázovat. Prostřednictvím pracovní činnosti, především fyzické práce, se dyspraxie i jiné poruchy do jisté míry upravují, zlepšuje se celková činnost nervové soustavy.

DYSMÚZIE – PORUCHA SCHOPNOSTÍ V OBLASTI HUDBY Možné příznaky, projevy, charakteristika

Může být porušen smysl pro rytmus, pro tóny, schopnost převést hudební vjemy do emocí, schopnost hudbu reprodukovat. Může být narušena celková úroveň schopností pro hudbu a tím je snížen celkový zájem o ni, nebo schopnost projevat se hudebně např. zpěvem, nebo narušení motoriky či hudebního sluchu. Konkrétně může jít o nesprávné určování výšky tónu, nesprávnou reprodukci tónů a melodií bez uvědomování si chyb, problémy s určováním známých melodií a určováním chyb v hudební produkci jiných. Těžkosti s určením hudebních nástrojů podle zvuku, absence smyslu pro rytmus, neschopnost naučit se číst noty, špatná manipulace s hudebními nástroji, s nimiž je průměrné dítě schopno zacházet.

Možné průvodní jevy

Psychologické problémy - ochuzení o příjemné estetické prožitky a také o jednu z forem mezilidské komunikace. Porucha se vyskytuje velmi často izolovaně, bez přítomnosti jiných poruch. Dá se celkem snadno rozpoznat.

Vhodné způsoby práce

Orffova metoda. Tělesné cvičení s hudbou, dechová cvičení. Rozpoznávání síly, výšky a barvy tónu spojit s grafickým záznamem nebo motorickým projevem.

PORUCHY ŘEČI

DYSFÁZIE - VÝVOJOVÁ NEMLUVNOST, ALÁLIE Možné příznaky, projevy, charakteristika

Ztráta schopnosti mluvit, dorozumívat se řečí. Omezená slovní zásoba, primitivní stavba vět, těžkosti při vyslovování. Komolení slov, záměny hlásek nebo nahrazování hlásek jinými, neodpovídajícími, takže vznikají věty bez smyslu, bez zájmen, spojek, s chybami ve skloňování, časování. Někdy dítě dokáže řeči rozumět a nemá porušenu pohyblivost řečových orgánů, ale není je schopno ovládat tak, aby vyslovovalo hlásky, slabiky, slova. Někdy je to opačně - dítě má zachovánu schopnost mluvit, ale řeči nerozumí (slovní hluchota). Porucha je velmi vzácná.

DYSLÁLIE - PORUCHA VÝSLOVNOSTI, PATLAVOST Možné příznaky, projevy, charakteristika

Vadná výslovnost jedné nebo více hlásek. Na začátku školní docházky je výskyt značný - asi u 25 % dětí, ve vyšších ročnících klesá pod 15%. Porucha neovlivňuje kvalitu čtení pro pochopení.

DYSARTRIE – PORUCHA VÝSLOVNOSTI Možné příznaky, projevy, charakteristika

Porucha výslovnosti všech hlásek, porucha artikulace, artikulační neobratnost. Jednoduchá slova žák dokáže vyslovovat bez obtíží, ale vážně na slovech dlouhých nebo složitých. Řeč je pomalá, těžkopádná. **Možné průvodní jevy**

Provázejí zpravidla dětskou obrnu. Vada se může výrazněji projevit v pravopisu, protože dítě píše jak vyslovuje - zaměňuje "s" a "c", "di,ti,ni" a "dy,ty,ny".

Vhodné způsoby práce

Neučit se podle ústního projevu učitele, nečíst nahlas, ale pro sebe. Co nejvčasnější rehabilitace u odborných lékařů. Na rozvoj řeči kladně působí rozvoj motoriky, pohybová cvičení. Ohleduplnost při zkoušení.

KOKTAVOST

Neuróza projevující se v řeči. Narušuje jen hlasité čtení, ne tiché čtení pro porozumění textu.

NEUROTICKÝ MUTISMUS

Neurotické zábrany dítěti nedovolí, aby mluvil, četlo, případně psalo v náročných společenských situacích, na veřejnosti, nebo v přítomnosti nějaké autoritativní osoby nebo dospělé osoby vůbec.

Vhodné způsoby práce

Zajistit klidné prostředí a zjistit příčinu neurózy. Zkoušení písemné nebo mimo třídu.

PORUCHY CHOVÁNÍ

HYPERAKTIVITA – NADMĚRNÁ AKTIVITA, INSTABILITA Možné příznaky, projevy, charakteristika

Celkový neklid, nadbytek tělesných pohybů, impulsivnost, zbrkllost, reakce bez rozmyslu, agresivita. Neschopnost soustředit se trvale na výklad i na vlastní práci. Žák je málo vytrvalý, snadno se unaví, není schopen klidně sedět, vstává, kleká si, válí se pod lavicí, přechází, opouští vlastní práci. Jedná bez zábran, často u něj propuká hněv, zlost. Špatně se začleňuje do kolektivní činnosti, ve společnosti často selhává. Náchyllost k neurotickým projevům a k častějšímu porušování školního řádu.

Možné průvodní jevy

Největší výskyt je kolem 7. roku života, chlapci trpí poruchou asi dvakrát častěji než děvčata. Výskyt je odhadován asi na 4% v celé školní populaci, ve druhé třídě však tvoří až 10 %. Asi 40% všech návrhů na vyšetření v poradně je dáno touto poruchou.

Vhodné způsoby práce

Preventivně umožňovat dostatek pohybu i v hodinách, pověřovat různými činnostmi - rozdávat sešity, mýt tabuli, nosit pomůcky. Žák by měl mít ve svém okolí co nejméně rušivých podnětů - měl by sedět v první lavici, zde však ruší ostatní. Proto jej posadíme samotného do poslední lavice, kde neruší a má možnost vstávat, přecházet. Časté přestávky, cvičení s hudbou, netlumit pohybovou aktivitu. Nevynucujeme sliby o polepšení - žák sice dokáže rozlišit správné a nesprávné, ale pod tlakem obtíží není vždy schopen vyhovět. Velmi náročná je klasifikace chování - je nutno rozlišovat, zda se přestupků dopustil vlivem poruchy či ne.

HYPOAKTIVITA – SNÍŽENÁ, UTLUMENÁ AKTIVITA

Možné příznaky, projevy, charakteristika

Pasivita, neprůbojnost, podprůměrná výkonnost, těžkopádnost, zdlouhavost reakcí. Neobratnost v hrubých i jemných pohybech, poruchy řeči, nedostatky v poslechu i rozhovoru, citová labilita - od plachosti až k jednání bez zábrán. Nové a konfliktní situace nebo negativní reakci okolí řeší ještě výraznějším útlumem a netečností. Děti jsou stejně neobratné jako jiné děti s lehkou mozkovou dysfunkcí, málo pohyblivé, selhávají v úkolech, které jsou limitované. Myšlení je těžkopádné, málo nápadité, proto jsou tyto děti hodnoceny jako líné nebo hloupé. Jde o poruchu s malým výskytem.

Možné průvodní jevy

Žákovo chování se učiteli jeví jako velmi provokativní. Žák je při některých činnostech velmi pomalý, někdy přestává pracovat. Zevnějškem přitom působí klidným dojmem, jako by neměl žádné problémy a při jakémkoli pokusu o urychlení činnosti se stahuje do sebe, přestává pracovat a nedává na sobě znát žádné pocity. Nereaguje.

Vhodné způsoby práce

Individuální tempo práce. Klidné pracovní prostředí. Tolerovat nižší pracovní výkon. Nenechat se vyprovokovat zdánlivě provokativním chováním, nezájmem, odmítáním komunikace. Nenaléhat, nenutit k rychlejšímu postupu, neosočovat z lenosti.

ŠIKANA

Zdroje

- Potřeba uvolnit energii (Věnovat pozornost pohybovému režimu žáků o přestávkách i v hodinách, zda mají dostatek příležitostí)
- Potřeba odreagovat úzkost, stres, strach ze zkoušení, písemky, trestu
- Porucha osobnosti - nedostatečně se kontroluje, citově je nezralý, je trestán tak často, že na něj trest již nepůsobí, neučí se ze zkušeností

Typy

- přímá - fyzická (bití, kopání)
- verbální (nadávky, urážení, posmívání)
- nepřímá (pomluvy, tajné poškozování)

Formy

- fyzická agrese
- slovní agrese a zastrašování
- krádeže, ničení a manipulace s věcmi
- násilné příkazy, nucení k ponižujícím činnostem

Vývojová stádia

- Mírné, hlavně fyzické formy násilí, kdy se postižený necítí dobře - je neoblíbený, neuznávaný. Ostatní jej odmítají, pomlouvají, je terčem vtipů
- Fyzická agrese. Buď je terčem chování agresivního jedince, nebo je "ventilem" celé třídy při náročných situacích
- Vytvoření jádra. Utvoření skupiny agresorů, kteří začínají spolupracovat a náhodné šikanování se mění na systematické
- Většina třídy přijímá chování agresorů jako normu
- Šikana je přijata jako norma chování pro celou třídu - žáci jsou rozděleni na dvě skupiny - agresory a postižené

Strategie řešení

- Rozhovor s informátory a oběťmi - nikdy ne společně
- Chránit zdroj informací, neprozradit jej
- Neprozrazovat, co víme a co ne, nebo co nemůžeme dokázat
- Zjištění vhodných svědků
- Individuální rozhovory se svědky. Konfrontovat lze svědky, ne oběti nebo svědky s agresory
- Všechny výpovědi písemně zaznamenat
- Zajištění ochrany obětem
- Jednání s agresory

Známky šikany v domácím prostředí

- Za dítětem nepřicházejí domů žádní spolužáci, není zváno na návštěvy
- Dítě nemá žádného kamaráda, se kterým si telefonuje a tráví volný čas
- Nechuť jít do školy, odkládání odchodu z domova
- Dítě prosí o doprovod, odvoz autem
- Dítě chodí ze školy hladové
- Neklidný spánek
- Ztráta zájmu o učení
- Smutek, apatie, výkyvy nálad. Odmítá svěřit se s příčinou
- Zvýšená potřeba peněz, dítě je žádá nebo doma krade. Často "ztrácí" peníze
- Častá ztráta osobních věcí
- Nečekaná agrese vůči sourozencům, rodičům, kamarádům
- Ztráta chuti k jídlu, bolesti břicha, zvracení, simulování nemoci
- Dítě víc zůstává doma

Známky šikany ve školním prostředí

- Dítě je o přestávkách samo, chodí do školy těsně před začátkem vyučování, do třídy těsně před zvoněním nebo až s učitelem
- Vyhledává blízkost učitelů
- Zhoršení prospěchu, nadměrná absence, objevuje se neomluvená absence
- Má v nepořádku své školní potřeby nebo oblečení - poškozené, špinavé, rozházené
- Odřeniny, modřiny, zranění
- Nejistota, ustrašenost při vystoupení před třídou
- Smutné, nešťastné, depresivní
- Od ostatních dětí se setkává s posměšky, kritikou, nadávkami, hrubými žerty. Je tělesně napadáno, agresí neoplácí. Dostává panovačné příkazy a podřizuje se jim

Závažnost šikany

	POČÁTEČNÍ STÁDIUM	POKROČILÉ STÁDIUM
Jak se oběti chovají, jak odpovídají	Otevřeně mluví o tom, co se jim stalo, kdo jim ubližoval	Ustrašenost, nechtějí prozradit, kdo jim ublížil. Někdy své zranění zdůvodňují bizarním způsobem
Jak spolupracují svědci	Vyjadřují nesouhlas se šikanováním, vypovídají spontánně, beze strachu	Odmítají vypovídat. Nic neslyšeli a neviděli. Formulace výpovědí jsou nelogické, podezřelé
Jak se o násilí vyjadřují ostatní členové skupiny	Násilí nepopírají, odsuzují je	Násilí bagatelizují nebo úplně popírají
Jaký je vztah členů skupiny k oběti	Soucit s obětí	Oběť je kritizována, často obviňována, že si to způsobila sama
Jaký je vztah svědků k agresorům	Nebojí se vyjádřit, posuzují je jednotlivě, odlišují je	Oceňují, chválí a brání agresory, hledají polehčující okolnosti
Jaká je atmosféra ve skupině	Malá soudržnost, různé názory	Těžká atmosféra strachu

Spolupráce s rodiči

- Pozvání rodičů do školy, domluva na úzké spolupráci rodiny a školy při řešení problému
- Upozornění rodičů jakých varovných signálů si mají všimnout
- Šikanované dítě stojí vždy proti přesile, pokud se někomu nespěří, nelze mu pomoci. Nutné je, aby rodiče svým dětem naslouchali a ujistili je, že se mohou se svým problémem svěřit
- Informování rodičů o postupech a záměrech školy
- Domluva s rodiči na způsobu vzájemného informování a termínu dalšího setkání
- Pokud rodiče oznámí škole podezření na případ šikanování jejich dítěte, ujistíme je, že budeme určitě celou záležitost řešit, opět v úzké spolupráci s nimi
- Jednání budou probíhat jak s rodiči šikanovaného dítěte, tak i s rodiči agresora
- Vysvětlení rodičům, že děti vnímají šikanování citlivěji a šířeji, než se jeví nám dospělým a že je velmi křehká hranice mezi škádlením a šikanováním (Šikanování nemusí mít vždy jen podobu fyzického násilí, ale je i posměch, pomluvy, nevhodné přezdívky apod. a mohou působit psychické týrán. Některé chování, které by nám mohlo připadat neškodné či hravé, může znamenat něco zcela jiného pro dítě, které ho prožívá.)

KYBERŠIKANA

Informační technologie jsou zneužívány k cílenému ubližování a zastřešování obětí – zejména a internet a mobilní telefony. Uvádí to až 30 % dětí ve věku do 15 let a to jak v ČR, tak v zahraničí.

Tento nový jev byl pojmenován "cyberbullying", tedy jakási kyberšikana. Kyberšikana je úmyslné, opakující se a nepřátelské chování, jehož cílem je ublížit oběti za použití informačních a komunikačních technologií.

Charakteristické rysy, podoby kyberšikany:

- Posílání krutých, vulgárních či výhrůžných emailových zpráv oběti. Výhrůžné telefonáty, esemesky a podobně
- Vytváření webových stránek, na kterých se objevují příběhy, karikatury, obrázky, fotky, vtipy, básně a písně, které oběť zesměšňují a ponižují

- Posílání obrázků, fotografií, video nahrávek spolužákům online, za účelem, aby hlasovali, Kdo je největší... (doplnění urážlivého nebo vulgárního slova)
- Agresoři se dostanou do poštovního programu oběti, odkud odesílají pod jejím jménem kamarádům či známým vulgární, případně obtěžující zprávy, fotografie, videa a podobně
- Agresoři oběť fotografují nebo filmují prostřednictvím digitálního fotoaparátu, mobilního telefonu či kamery a pořízené záběry rozesílají ostatním spolužákům
- Kyberšikana je jev poměrně mladý
- Rychlému šíření napomáhá, že ne všichni rodiče a pedagogové jsou obeznámeni s možnostmi a riziky technických vymožeností
- Na rozdíl od klasické šikany je kyberšikana v mnohém zrádnější. Oběť netuší, kdo jí ubližuje, protože agresorovi (agresorům) nevidí do tváře, a tak se nemůže patřičně bránit
- Domov byl u klasické šikany pro oběť místem, které ji před útoky agresorů ochránilo, u kyberšikany tomu tak není. Agresoři mohou prostřednictvím mobilního telefonu či internetu pronásledovat své oběti kdykoli a kamkoli, oběť nemá šanci uniknout
- Kyberšikana poskytuje agresorům anonymitu. Pro agresory je snadnější poslat obětem výhrůžný vzkaz, fotografii, video a podobně, než se s nimi setkat tváří v tvář. Moc anonymity umožňuje agresorům činit i to, nač by si jinak netroufli • Klasická šikana se nejčastěji odehrává ve třídě, v jídelně, na chodbách, na hřištích, v šatnách... Kyberšikana je skrytější. Odehrává se ve virtuálním prostoru, který je mimo učitelskou kontrolu, a tak roste počet případů, kdy mohou agresoři svým obětem beztrestně ubližovat
- Pokud agresoři uráží slovně, oběť si nemusí pamatovat každé slovo, ale v případě emailů, textových zpráv, chatu a webových stránek si oběť čte to, co jí agresoři napsali, neustále dokola. Napsaná slova se pak zdají být konkrétnější a skutečnější než slova mluvená
- Agresoři nemusejí být nutně starší a fyzicky silnější než jejich oběti. Spíše než fyzická síla a stáří agresorů rozhodují dobré znalosti z oblasti informačních a komunikačních technologií
- Obětí kyberšikany se může stát kdokoli. Agresoři si oběť mohou vyhlídnout zcela náhodně. Přesto se mohou stát snadnějšími oběťmi agresorů děti, které jsou na počítačích a mobilních telefonech závislé
- Kyberšikana se nemusí odehrávat opakovaně. Pokud například agresor umístí na webové stránky fotografii oběti nějakým nevhodným způsobem upravenou, i toto jediné umístění na stránky si časem může prohlédnout velké množství osob
- Výrazně se zvyšuje počet zapojených osob, na webové stránky se teoreticky může podívat kdokoli na světě. Tím se zvětšuje okruh lidí, kteří se k tyranizování oběti mohou přidat, jakož i těch, před nimiž se oběť může cítit zesměšněna

Podobně jako v případě klasické šikany, i u kyberšikany se oběti bojí někomu svěřit, většinou z obavy, aby se jejich situace nezhoršila. U kyberšikany je ovšem situace vážnější. Pokud vezmeme v potaz, že kyberšikana je novým jevem odehrávajícím se ve virtuálním prostoru, nemůžeme se dětem divit, že nevěří v účinnou pomoc ze strany dospělých. Nejen proto, že učitelé a rodiče jsou v používání moderních technologií mnohdy méně zbláhli. Děti se bojí svěřit i z jiného důvodu: mají strach, že by jim rodiče mohli používání počítačů a mobilních telefonů, které tolik milují, zakázat.

RASISMUS

K účinnější prevenci projevů RASISMU, XENOFOBIE a INTOLERANCE MŠMT ukládá ředitelům a zaměstnancům škol zabezpečit, aby:

- věnovali zvýšenou pozornost vytváření příznivého klimatu školy a tříd, podporujícího vzájemný respekt a partnerské vztahy mezi učitelem a žákem, týmovou spolupráci, sebeúctu, komunikační dovednosti, pocit bezpečí a spoluprožívání
- rozvíjeli žádoucí postoje k lidem jiné národnosti, etnické nebo náboženské příslušnosti každodenním osobním příkladem
- komunikovali s dětmi na bázi vzájemného porozumění, tolerance a otevřeného jednání

- vhodně využívali věcného obsahu každého vyučovacího předmětu a pracovali s odbornou literaturou
- seznamovali žáky s údaji o menšinách, které u nás žijí, s jejich kulturou, dějinami a rozvíjeli u nich vědomí sounáležitosti
- učili žáky chápat a oceňovat rozdílnost jednotlivců a vážit si každého člověka, každé minority, každé kultury
- nenechali bez povšimnutí žádný negativní projev a okamžitě přijímali vhodná konkrétní opatření,
- při prevenci intenzivněji spolupracovali s rodinami žáků
- podle možností i pro volnočasové aktivity nabízeli programy rozvíjející toleranci a podporující všestranný rozvoj osobnosti žáka
- s žáky otevřeně diskutovali o uskutečněných besedách, přednáškách, návštěvách filmových a divadelních představení, televizních a rozhlasových pořadech souvisejících obsahově s intolerancí, xenofobií a rasismem
- využívali programů a nabízené spolupráce v oblasti vzdělávání s nestátními subjekty, které mají v programu multikulturní výchovu, vzdělávání Romů, uprchlíků a různých národností a etnik

TÝRANÉ DÍTĚ

Obětmi tělesného a citového týrání se v ČR stává ročně několik desítek tisíc dětí. Týrání dětí probíhá obvykle ve skrytu rodiny nebo se děje za zdmi různých ústavních zařízení. Statistické údaje jsou tak jen špičkou ledovce skutečného rozsahu fenoménu tělesného a psychického týrání.

Tělesné týrání Tělesné týrání zahrnuje nejčastěji bití, kopání, pálení, opaření, kousání, škrcení nebo nepodávání jídla. Může způsobit zranění, například modřiny, pohmožděny, popáleniny, jizvy, zlomeniny, poranění vnitřních orgánů nebo poškození mozku. V nejvážnějších případech i smrt.

Psychické týrání

Psychické týrání - odmítání svému dítěti projevovat lásku nebo cit, vyhrožování, záměrné urážení, nadávání, ponižování. Citové týrání bolí někdy víc než tělesné a bolest po něm dlouho přetrvává. Každé dítě potřebuje lásku a jistotu, že ho má někdo rád. Pokud mu tyto pocity chybí, velmi trpí. Citové ubližování může vést k tomu, že si dítě nebude věřit a nenaučí se milovat a vážit si sebe a druhých.

Systémové týrání

Systémové týrání se děje v institucích, především v různých kolektivních zařízeních. Bývá zahaleno tajemstvím a není lehké se o něm dozvědět.

Týrané dítě se svěří především kamarádům. Nebývá zpravidla obvyklé, aby přišlo za dospělým, například učitelem, trenérem nebo lékařem a svěřilo se mu se svým trápením.

Děje se tak především proto, že je jim vyhrožováno, mají obavy z dalších ran a citového vydírání ze strany ubližujícího, ale i proto, že chrání rodiče. Přesto právě škola a učitelé mohou sehrát velmi důležitou roli v zabránění týrání a samotné prevenci. Podstatou je vytvořit ve škole vhodné klima porozumění a pomoci, a to právě v době, kdy ji žák potřebuje.

Důležité je, aby okolí chtělo vidět určité znaky a začalo se včas o problémy žáka zajímat. Snáz rozpoznatelné jsou známky na těle týraného dítěte. Například opakovaná zranění včetně zlomenin, časté modřiny, otoky rtů, zápěstí nebo tváře, natrhnutí ucha, řezné rány případně otisky různých předmětů na těle. Na možnost tělesného týrání bychom měli myslet pokaždé, když se na těle dítěte vyskytnou některé z uvedených známek současně nebo v krátkém časovém sledu.

V takovém případě je dalším krokem, který může vést k odhalení tělesného týrání, náš další zájem o příčinu těchto častých poranění a proměnu jeho chování. Týrané dítě reaguje na dotaz zpravidla nejasně, nechce odpovědět, nebo udává nepravděpodobná vysvětlení. Zároveň je užitečné vnímat, zda se mění chování žáka.

K rozkrytí týrání nám přitom mohou pomoci kamarádi takového žáka. Jejich upozornění a vyjádřené obavy je pak třeba brát vážně. Nedůvěra není rozhodně na místě.

Rozpoznat známky, kdy je dítě týráno psychicky a nemá na těle šrámy, je podstatně těžší. Změna jeho chování může být připisována i jiným příčinám, například pubertě, problémům s prvními láskami, nedostatku sebevědomí apod. Týrané dítě je většinou stísněné, nemá zájem o dění kolem sebe. V kontaktu s dospělými má zvýšenou opatrnost. Projevuje úzkost a vyděšené reakce v přítomnosti konkrétních osob nebo v situaci, kdy je dítě s dospělým samo. Vyhýbá se školním a mimoškolním aktivitám a dává rádo najevo lhostejné postoje, výroky typu "mně je to jedno". Nebo naopak projevuje agresi na sebemenší podněty, napadá a šikanuje vrstevníky.

Ve škole se týrané dítě těžko soustředí, začne mít problémy s prospěchem, utíká za školu nebo se bojí odejít ze školy domů. Voláním o pomoc bývá také odmítání jídla, sebepoškozování i samotné útky z domova.

Rizikových faktorů, které vedou k týrání dítěte, je celá řada - například časté konflikty mezi rodiči, domácí násilí, závislost na drogách nebo alkoholu u jednoho z rodičů, nepříznivá finanční situace v rodině, nezaměstnanost rodiče nebo naopak velká pracovní zátěž obou rodičů.

Dalšími negativními vlivy, které mohou vést k týrání dítěte, je neúplná rodina nebo tzv. doplněná rodina s nevlastním rodičem. Rizikovým faktorem je rovněž rozvod, časté střídání partnerů u rodičů. Praxe zároveň ukazuje, že ve výskytu týrání z hlediska sociálního původu, finanční situace, etnického původu či úrovně vzdělání žádné výjimky neexistují.

Týrání se dopouštějí vysokoškolsky vzdělaní i prostí lidé, bohatí i chudí...

Při podezření na násilí přímo v rodině je potřeba se ihned obrátit na státní orgány. Mezi tyto orgány patří Policie, nejlépe její specializované oddělení pro práci s mládeží. Dále jsou to příslušné úřady, přesněji jejich oddělení sociálně právní ochrany dětí. Jejich povinností je každý ohlášený případ prošetřit a přijmout opatření na ochranu dítěte.

V případě, že se týrání dopouštějí vrstevníci žáka, například v kolektivních zařízeních, je možné zvolit takové postupy jako při zjištění šikany. Ve spolupráci s rodiči, vychovateli nebo psychology může škola vysvětlit agresivním žákům nepřijatelnost jejich jednání a obětem týrání pomoci osvojit si dovednosti a strategie, které jim umožní situaci čelit a napříště jí předejít.

Změny v chování týraného dítěte

- Celková stísněnost a nezájem o dění kolem
- Zvýšená opatrnost v kontaktu s dospělými
- Úzkost a vyděšené reakce v přítomnosti konkrétních dospělých osob nebo v situaci, kdy je dítě s dospělým samo
- Vyhýbání se školním a mimoškolním aktivitám
- Nápadně lhostejné postoje, výroky typu "mně je to jedno"
- Agresivní napadání a šikanování vrstevníků
- Zvýšená citová dráždivost a agresivní projevy na sebemenší podněty
- Potíže se soustředěním a zhoršení prospěchu ve škole
- Váhání s odchodem domů po vyučování
- Neomluvené absence ve škole
- Odmítání jídla nebo přejídání
- Sebepoškozování
- Útky z domova

Známky na těle týraného dítěte

- opakovaná zranění včetně zlomenin

- modřiny
- řezné rány
- otoky částí těla, například rtů, tváří, zápěstí
- stopy po svazování
- otisky různých předmětů na těle
- natrhnutí ucha
- otisky dlaně a prstů
- stopy po opaření nebo popálení cigaretou a další

(zdroj: Nadace Naše dítě, www.nasedite.cz)

NADANÉ DÍTĚ

Za nadaného pokládáme člověka, který ve svém oboru činnosti dosahuje výjimečných výkonů a jde-li o dítě, podstatně lepších výkonů než jeho vrstevníci. Úroveň (kvantitu) nadání nelze posuzovat na základě temperamentu nebo charakteru. Čeho si tedy všimnout u dětí, chceme-li objektivně posoudit jejich talent?

Známky jistě na něco poukazují. Dobrý žák má přinejmenším talent k učení, ale známky nejsou nejdůležitější projev nadání – ani prospěch v některém předmětu, ani prospěch ve škole vůbec. Škola by měla rozvíjet především rozumový talent. Přesto ani intelektově nadané dítě nemusí ve školních činnostech svůj talent dostatečně projevit.

Jeden ze znaků nadprůměrně se rozvíjejícího nadání může být zvládnutí čtení už v předškolním věku. Zvládnutí spontánní, z vlastního zájmu, ne z předčasného učení.

Nadané dítě kromě toho často projevuje už v předškolním věku mimořádné počítácké schopnosti. Sčítá s přechodem přes desítku, někdy i odečítá do záporných hodnot, velice rychle pochopí princip násobení.

Typickým znakem i součástí mimořádného nadání je výrazná aktivita. Nadané dítě nevydrží bez činnosti, může tím ve třídě působit rušivě. Rozeznat hyperaktivitu jako chorobný syndrom od přirozené aktivity spojené s rozvojem talentu je někdy obtížné.

S hyperaktivitou se pojí porucha pozornosti. Pokud je dítě rozptýlené a neschopné se soustředit vždy a za všech okolností, jde asi o hyperaktivitu.

Jestliže se ale dítě zklidní, pokud je něco zaujme, a pokud se na předmět svého zájmu dovede zcela soustředit, je to spíše znakem nadprůměrného nadání.

Typické je široké spektrum zájmů, často se zajímají ještě o množství jiných věcí, které pro ostatní děti začnou být zajímavé až ve vyšším věku. Ze zájmů se postupně vynořuje ten dominantní - neutvoří-li se, bude vývoj nadání ohrožen nerozhodností. Příliš brzké vytvoření jednoho dominantního zájmu spojeného s relativním nezájmem o ostatní oblasti poznání není dobré. Předčasně jednostranně zaměření jedinci nemohou rozvinout svůj potenciál, především tvořivý.

Tvořivost je dalším důležitým projevem nadání. Nadané dítě rádo vymýšlí, získává poznatky z vlastních experimentů, objevuje. Např. v matematice nalézá vlastní postupy vedoucí ke správnému řešení. Učitel, který trvá na dodržení postupu podle učebnice a není ochoten akceptovat alternativní postupy, které objevilo dítě, nejen že nerozvíjí jeho talent, ale mnohdy jej i tím zbrzdí.

Charakteristickou vlastností nadaných dětí je jejich samostatnost v rozhodování, v řešení problémů i v chování.

Přestože se nadané děti většinou učí snadno a dobře si pamatují, učitel to s nimi nemá lehké. Už v mladším školním věku pro ně totiž neexistují autority, získané poznatky si ověřují z různých pramenů. Někdy vyslovují nesouhlas s výkladem učitele, preferují svůj zdroj informací, jindy kladou otázky, na které pedagog ani neumí odpovědět.

Pro mladší školáky, kteří se rozvíjejí jako nadaní, jsou typické otázky po příčině jevů, ale i smyslu existence života a smrti

K častým projevům nadání patří i smysl pro humor a také estetické cítění. V dětském věku je talent ještě synkretický, málo diferencovaný, jeho jednotlivé druhy se překrývají, takže uvedené charakteristiky se týkají jak umělecky, tak i rozumově nadaných dětí. Vyšší vnímavost se projevuje i citlivostí na problémy - své vlastní, ale i sociální, což je provázeno výrazným smyslem pro spravedlnost.

Odmítání konvencí. Pro nadané dítě není důvodem chovat se tak nebo onak jen proto, že se to tak dělá, vyžaduje. Potřebuje logické zdůvodnění, které by mohlo akceptovat.

Problémy v chování samozřejmě mohou mít i jiné důvody než nekonvenčnost. Nadprůměrně nadané děti si mezi svými vrstevníky těžko hledají kamarády, se kterými by se měly o čem bavit, proto mohou být kolektivem odmítáni. Nerozumějí jim ani dospělí. Má-li šestileté dítě rozum dvanáctiletého, není jako dvanáctileté vespělé též sociálně a emocionálně. Ten rozpor těžko chápe okolí a dítě samo jej o to hůře zvládá. Na neporozumění může reagovat i poruchami chování.

V ojedinělých případech se u nadaných dětí vyskytují problémy spojené s perfekcionismem (dítě chce být ve všem dokonalé a když se mu nedaří, odmítá pracovat, nebo je hluboce nešťastné), emoční problémy mohou vést až k depresím.

V souvislosti s vysokou aktivitou se vyskytuje menší potřeba spánku.

Běžné jsou různé vývojové nerovnoměrnosti: se zrychleným rozumovým vývojem se pojí průměrný vývoj emoci a třeba i zpomalený vývoj v oblasti jemné motoriky. To se může projevit nezralostí dítěte při nácviu psaného písma.

Talent se může rozvíjet, i když má dítě řečovou poruchu, ale třeba i specifické poruchy učení. Dítě s libovolným smyslovým či tělesným postižením se může vyvíjet jako nadané, když mu k tomu vytvoříme vhodné podmínky. Popsané pozitivní projevy, ale automaticky neznamenají, že dítě je určité nadané a bude se tak vyvíjet i nadále. Jsou to pouze indikátory - čím více jich dítě plní, tím je rozvoj jeho nadprůměrného talentu pravděpodobnější.

Ale ani dítě bez uvedených znaků nemusí být nenadané - jeho talent se možná začne formovat a projevovat později. Celý vývoj lze vzdělávacím procesem výrazně ovlivnit, jak negativně, tak pozitivně.

PORADENSKÉ SLUŽBY

Školská poradenská zařízení a školy poskytují bezplatně standardní poradenské služby, a to na žádost žáků, jejich zákonných zástupců, škol nebo školských zařízení. Podmínkou poskytnutí poradenské služby je písemný souhlas zákonného zástupce žáka.

Zákonný zástupce žáka, je předem informován o povaze, rozsahu, trvání, cílech a postupech nabízených poradenských služeb.